

ÕIGUSKANTSLER

Adressaat
Aadress

Teie 31.08.2010 nr
Õiguskantsler 6.04.2011 nr 6-03/101558/1101661

Seisukoht vastuolu mittetuvastamise kohta

Pöördusite minu poole 31.08.2010 saabunud avaldusega, milles tõstasite küsimuse justiitsministri 30.11.2000 määrusega nr 72 kehtestatud "Vangla sisekorraeeskirja" §-i 49¹ 01.09.2010 jõustunud muudatustest, mis puudutavad kinni peetavate isikute poolt võõrkeeles esitatud vaiete ja kahjuhüvitamisnõuete käitlemist.

Tutvunud Teie avalduse, asjakohaste õigusnormide, kohtupraktika ja muu materjaliga, ei tuvastanud ma, et justiitsministri 30.11.2000 määrusega nr 72 kehtestatud "Vangla sisekorraeeskirja" §-i 49¹ 01.09.2010 jõustunud muudatused, mis puudutavad kinni peetavate isikute poolt võõrkeeles esitatud vaiete ja kahju hüvitamise taotluste käitlemist, oleks Teie osutatud osas põhiseadusega vastuolus.

I Teie avaldus

1. Osutate oma avalduses, et vastavalt justiitsministri 22.06.2010. määrusele nr 21 tuleb distsiplinaarkaristuse vaidlustamiseks esitatud võõrkeelse vaide tõlkimise eest tasuda neil kinni peetavatel isikutel, kel on raha vanglasisesel isikuarvel. Viitate, et vaie kujutab endast karistuse edasikaebamist ja kuidas saab edasikaebamine olla tasuline. Leiate, et sel juhul võiks kinni peetavalt isikult nõuda ka kambri kasutamise, vee tarbimise, valgustuse ja muu eest, nagu oleks kinni peetav isik võtnud toa viietärnihotellis ning ei viibikski vanglas. Tõstata küsimuse, kas nimetatud määrus ei kujuta endast diskrimineerimist ega ole õigusvastane või põhiseadusega vastuolus.

II Asjakohased õigusnormid

2. Vangla sisekorraeeskiri

3. Kuni 31.08.2010 kehtinud VSE § 49¹ redaktsioon

"§ 49¹. Justiitsministeeriumile saadetava võõrkeelse vaide tõlkimine

Õiguskantsleri Kantselei

Kohtu 8, 15193 TALLINN. Tel 693 8404. Faks 693 8401. info@oiguskantsler.ee www.oiguskantsler.ee

- (1) Vanglateenistus saadab võõrkeelse vaide koos lisadega enne Justiitsministeeriumile edastamist tõlkijale, kellega on sõlmitud vastav leping.
- (2) Tõlketeenuse kulud katab kinnipeetav. Tasu maksmine toimub tõlkija esitatud arve alusel. Enne võõrkeelse vaide vastuvõtmist võtab vanglateenistus kinnipeetavalt allkirja nõusoleku kohta, et pärast tõlkija arve esitamist arvestab vanglateenistus võõrkeelse vaide tõlkimisele kulunud summa kinnipeetava vanglasiseselt isikuarvelt maha. Tõlketeenuste hinnakiri ning raha arvutamise kord tehakse enne allkirja võtmist kinnipeetavale vanglateenistuse poolt teatavaks.
- (3) Kui kinnipeetav keeldub nõusoleku andmisest, kuid tal on vanglasisesel isikuarvel olemas vahendid teenuse eest tasumiseks, edastab vanglateenistus kinnipeetava võõrkeelse vaide Justiitsministeeriumile. Justiitsministeerium annab oma vastuses kinnipeetavale võõrkeelsete dokumentide menetlusse mittevõtmise põhjendused ning selgitab Justiitsministeeriumile edastatavate võõrkeelsete dokumentide tõlkimise protsessi.
- (4) Kui kinnipeetaval puuduvad vanglasisesel isikuarvel rahalised vahendid, edastab vanglateenistus kinnipeetava vaide tõlkijale ning tõlketeenuse eest tasub vanglateenistus.
- (5) Kui kinnipeetav keeldub tõlketasu maksmast ning vanglateenistus on veendunud, et kinnipeetav valdab eesti keelt tasemel, mis võimaldab oma õiguste kaitsmist, jätab vanglateenistus vaide tõlkebüroole edastamata. Sellisel juhul edastab vanglateenistus kinnipeetava poolt kirjutatud võõrkeelse vaide otse Justiitsministeeriumile. Justiitsministeerium annab oma vastuses kinnipeetavale võõrkeelsete dokumentide menetlusse mittevõtmise põhjendused ning selgitab Justiitsministeeriumile edastatavate dokumentide tõlkimise protsessi.
- (6) Tõlkija edastab originaaldokumendid koos eestikeelse tõlkega Justiitsministeeriumile.
- (7) Tõlkimiseks kulunud aega arvestab Justiitsministeerium üldjuhul tähtaja ennistamise alusena.
- (8) Justiitsministeerium arvestab vaide kohta otsuse tegemise tähtaega eestikeelse vaide saabumisele järgnevast päevast.
- (9) Tõlkimise protseduuri täpsem korraldus sätestatakse vanglateenistuse ja tõlkija vahel sõlmitavas lepingus. Lepingus nähakse ette muu hulgas ka tõlkija konfidentsiaalsuskohustus ning tähtjad tõlkimiseks ja tõlke edastamiseks."

4. Alates 01.09.2010 kehtiv VSE § 49¹ redaktsioon

" § 49¹. Vaide ja kahju hüvitamise taotluse tõlkimine

- (1) Vangla saadab justiitsministeeriumile vangla direktori haldusakti või toimingu peale esitatud võõrkeelsed vaided ja vangla direktorile muu vanglateenistuja haldusakti või toimingu peale esitatud võõrkeelsed vaided koos lisadega ning võõrkeelsed kahju hüvitamise taotlused justiitsministeeriumile või vanglale koos lisadega (edaspidi *dokument*) enne menetlusse võtmist tõlkijale, kellega on sõlmitud leping.
- (2) Enne võõrkeelse dokumendi vastuvõtmist võtab vangla kinnipeetavalt allkirja nõusoleku kohta, et võõrkeelse dokumendi tõlkimisele kulunud summa arvestatakse tema vanglasiseselt isikuarvelt maha. Tasu makstakse tõlkija esitatud arve alusel. Tõlketeenuste hinnakiri ja tasu arvutamise kord tehakse kinnipeetavale teatavaks enne allkirja võtmist.

(3) Kui kinnipeetav keeldub nõusoleku andmisest, kuid tal on vanglasisesel isikuarvel olemas vahendid teenuse eest tasumiseks, edastatakse kinnipeetava võõrkeelne dokument menetlejale. Menetleja põhjendab oma vastuses kinnipeetavale võõrkeelsete dokumentide menetlusse võtmata jätmist ning selgitab dokumentide tõlkimise protsessi.

(4) Kui kinnipeetaval puuduvad vanglasisesel isikuarvel rahalised vahendid, edastab vangla kinnipeetava võõrkeelse dokumendi tõlkijale ning tõlketeenuse eest tasub vangla.

(5) Kui kinnipeetav keeldub tõlketasu maksmisest ja vangla on veendunud, et kinnipeetav valdab eesti keelt tasemel, mis võimaldab tal oma õigusi kaitsta, jätab vangla võõrkeelse dokumendi tõlkijale edastamata. Sellisel juhul edastab vanglateenistuja kinnipeetava kirjutatud võõrkeelsed dokumendid otse menetlejale. Menetleja põhjendab oma vastuses kinnipeetavale võõrkeelsete dokumentide vaidemenetlusse või kahju hüvitamise taotluse menetlusse võtmata jätmist ning selgitab dokumentide tõlkimise protsessi.

(6) Tõlkija edastab dokumendid koos eestikeelse tõlkega määratud menetlejale. Menetleja arvestab menetluse tähtaegsid eestikeelse dokumendi saabumisest. Tõlkimiseks kulunud aega arvestatakse üldjuhul tähtaja ennistamise alusena.

(7) Tõlkimise täpsem korraldus sätestatakse vangla ja tõlkija vahel sõlmitavas lepingus. Lepingus nähakse ette muu hulgas ka tõlkija konfidentsiaalsuskohustus ning tõlkimise ja tõlke edastamise tähtaeg."

III Õiguskantsleri seisukoht

5. Märgin, et tõlgendades Teie avaldust, peate probleemiks justiitsministri 30.11.2000. määrusega nr 72 kehtestatud "Vangla sisekorraeeskirja" (edaspidi ka VSE või vangla sisekorraeeskiri) § 49¹ 01.09.2010 kehtima hakanud sõnastusest tulenevad nõudeid (osutan neile edaspidi lühiduse huvides kui VSE kehtivale redaktsioonile). VSE § 49¹ muudatusi on 01.09.2010 kehtima hakanud redaktsiooniga tehtud mitmeid (pisut erinev sõnakasutus jne), ent kõige kaalukamaks ja ka Teie avalduses esile toodud muudatuseks võib pidada asjaolu, et VSE § 49¹ reguleerib alates 01.09.2010 vangla direktorile ja Justiitsministeeriumile esitatavate võõrkeelsete vaiete ja kahju hüvitamise taotluste tõlkimist. Enne 01.09.2010 jõustunud redaktsiooni puudutas VSE § 49¹ vaid Justiitsministeeriumile saadetava võõrkeelse vaide tõlkimist.

6. Seega on käesoleval juhul analüüsiluseks muudatuseks see, et VSE §-s 49¹ reguleeritud tõlkekorraldus laieneb ka vastavalt vangistusseaduse (edaspidi ka VangS) § 1¹ lõikele 4¹ vangla direktorile esitatavatele vaietele ja vanglale või Justiitsministeeriumile edastatavale kahju hüvitamise taotlustele. **Põhiküsimuseks on, kas VSE muudatus, millega VSE §-s 49¹ sätestatud tõlkekorraldusele alluvad ka võõrkeeles vangla direktorile esitatud vaided ja vangla direktorile või Justiitsministeeriumile esitatavad kahju hüvitamise taotlused, on kooskõlas põhiseaduse §-ga 14 ja §-ga 12.**

7. Sissejuhatavalt soovin rõhutada, et VSE § 49¹ regulatsioon puudutab kehtival kujul vaid Justiitsministeeriumile vangla direktori haldusakti või toimingu peale esitatud võõrkeelseid vaidmeid, vangla direktorile muu vanglateenistuja haldusakti või toimingu peale esitatud võõrkeelseid vaidmeid koos lisadega ning võõrkeelseid kahju hüvitamise taotlusi. Säte ei puuduta muud kirjalikku suhtlust kinni peetava isiku ja vangla või Justiitsministeeriumi

vahel. Muu kirjavahetus riigiasutustega toimub seadusega ja selle rakendusaktidega sätestatud korras. Vangla ja kinni peetava isiku kirjalikku suhtlust reguleerib ennekõike vangistusseadus, samuti haldusmenetluse seadus aga ka märgukirjale ja selgitustaotlusele vastamise seadus ja keeleseadus¹.

8. VangS § 1¹ lõige 1 sätestab, et vangistusseaduses ja selle alusel ettenähtud haldusmenetlusele kohaldatakse haldusmenetluse seaduse (edaspidi ka HMS) sätteid, arvestades vangistusseaduse erisusi. Vangistusseadus vangla ja kinni peetava isiku kirjaliku või suulise suhtluse keele osas eriregulatsiooni ei sätesta.

9. Niisiis puudutab VSE § 49¹ regulatsioon selle kehtivas redaktsioonis vaid seaduses sätestatud vaideid ja kahju hüvitamise taotlusi. **Muu suhtlus vanglaga toimus ja toimub ka edaspidi haldusmenetluse seaduse aga ka keeleseaduse ning märgukirjale ja selgitustaotlusele vastamise seadusega sätestatud korras.**

10. Pean vajalikuks märkida, et õiguslikult on kehtiv VSE § 49¹ kehtiv redaktsioon isegi soodsam, kuna üldine vaidemenetlust ja ka kahju hüvitamise taotluste käitlemist puudutav haldusmenetluse seaduse regulatsioon näeb ette, et haldusmenetluse keel on eesti keel (HMS § 20 lõige 1) ja vajadusel menetlusse kaasatud tõlgi kulud katab tõlgi kaasamist soovinud menetlusosaline (HMS § 21 lõiked 1 ja 2). Peatusin sellel teemal põhjalikumalt ka oma varasemas lõppvastuses Teile, mis puudutas samuti VSE § 49¹ muutmist (vt 10.06.2010 seisukoht nr 6-3/091108/1003481). Nendin vaid, et nagu nimetatud kirjas tõdesin, on VSE § 49¹ regulatsioon niigi tavalisest haldusmenetluse seaduse regulatsioonist tunduvalt soodsam, võimaldades kinni peetavale isikule, kel puuduvad vahendid oma pöördumiste tõlkimiseks riigikeelde, teha seda vaiete (ja VSE uue redaktsiooni järgi ka kahjuhüvitusnõuete) puhul riigi (vangla) kulul.

11. Õiguslikult ei piira VSE § 49¹ võrreldes varasema regulatsiooniga seega täiendavalt kinni peetavate isikute õigusi, vaid seab kinni peetava isiku isegi paremasse olukorda võrreldes haldusmenetluse üldiste normidega. HMS § 21 lõike 2 kohaselt on haldusmenetlusse tõlgi kaasamist taotlenud isik kohustatud reeglina ka ise tõlgi kulu kandma. Erandina võib haldusorgan kaalutusõiguse alusel otsustada teisiti, samuti võib seaduse või määrusega kehtestada teistsuguse regulatsiooni. Antud juhul ongi justiitsminister kehtestanud üldisest haldusmenetluse regulatsioonist tunduvalt soodsamad reeglid, võimaldades igale kinni peetavale isikule tema võõrkeelse vaide või kahju hüvitamise taotluse tõlget riigikeelde, kui isikul puuduvad isikuarvel selleks vahendid. Lisaks pole kuhugi kadunud HMS § 21 lõikest 2 tulenev kohustus kaaluda tõlgi kulu riigi kanda jätmist haldusorgani (sh ka vangla) poolt.²

12. Seega ei saa väita, et õiguslikus mõttes oleks kinni peetavate isikute olukord muutunud raskemaks vaid pigem hoopis paremaks. Asjaolu, et kinni peetavatele isikutele on võimaldatud esitada mitmesuguseid pöördumisi võõrkeeles, on olnud pigem isikutele soodsam praktika, ent selline praktika ei tugine mõnel kehtivast õigusest tuleneval nõudel ja praktikat ringi kujundav regulatsioon ei ole seejuures iseenesest võõrkeelt rääkivate kinni peetavate isikute jaoks pelgalt õiguslikus mõttes koormavam.

13. Tuleb tõdeda, et tegelik olukord erines õiguslikust olukorrast riigikeelt mitte valdavatele kinni peetavatele isikutele soodsamas suunas ning tegelik muutus võib olla siiski kinni peetavate isikute

¹ Riigikogu võttis 23.02.2011 vastu uue keeleseaduse, mis hakkab kehtima 01.07.2011, ent antud kaasuse osas tähtsust omavates küsimustes mingeid kaalukaid põhimõttelisi muudatusi uue seadusega ei kaasne.

² HMS § 21 lõige 2 sätestab, et tõlgi kaasamise kulud haldusmenetlusse katab tõlgi kaasamist taotlenud menetlusosaline, kui seaduse või määrusega ei ole sätestatud teisiti **või kui haldusorgan ei otsusta teisiti.**

jaoks erinevalt õiguslikust muutusest täiendavalt koormavam, kuna on andmeid, et seni menetlesid vangla direktorid ka võõrkeelseid (peamiselt venekeelseid) vaideid ja kahju hüvitamise taotlusi ning ei esinenud nende massilist tagastamist põhjusel, et tegu on mitteriigikeelsete dokumentidega (ehkki kehtiv õigus seda põhimõtteliselt poleks välistanud). Tegeliku olukorra muutumine võib seega seada kinni peetavale isikule, kes ei valda küllaldaselt riigikeelt, täiendavaid takistusi õigusele pöörduda oma õiguste kaitseks vaide või kahjuhüvitusnõudega riigi poole.

14. Nentisin Teile 10.06.2010 edastatud kirja nr 6-3/091108/1003481 punktis 30, et Eesti Vabariigi põhiseadusest ei tulene ulatuslikku õigust saata riigiasutusele oma pöördumine riigi kulul. Igasuguste õiguskaitsevõimaluste kasutamisel peab isik arvestama kasvõi minimaalsetegi kulustega, et toimetada oma pöördumine riigiasutusse ja tagada selle mõistetavus (nt on teatud juhtudel nõutav pöördumise esitamine arvuti- või masinakirjas). Tihtipeale lisandub sellele ka kohustus maksta täiendav rahasumma, et asi võetaks menetlusse (nt halduskohtusse pöördumisel riigilõiv).

15. Ka nt halduskohtu poole pöördumisel tuleb isikul arvestada kuludega (riigilõiv, edastamiskulu aga ka dokumentide riigikeelde tõlkimise kulu).³ Riigilõivust halduskohtus pole vabastatud ka nt vanglas saadud distsiplinaarkaristust vaidlustavad kaebused. Tõsi, halduskohtumenetluse seadustiku § 92 lõige 1 sätestab, et menetluskulud (sh kohtukulud, mille hulka kuuluvad tõlgikulud) kannab pool, kelle kahjuks otsus tehti. Vaidemenetluses kulude (sh tõlgikulude) hüvitamist n.ö võitjale ei toimu. Kõnealust erinevust tasandab aga fakt, et vaidemenetluses ei pea isik tasuma riigilõivu, mis on halduskohtusse pöördumise eelduseks.

16. Eesti Vabariigi põhiseaduse § 6 sätestab, et Eesti Vabariigi riigikeel on eesti keel ja kehtivast õigusest ei ole kunagi tulenenud isiku laiaulatuslikku õigust nõuda, et riik suhtleks temaga tingimusteta isikule sobivas keeles. Mõistagi on õiguskorras sellest reeglist tehtud erandeid (nt peab kriminaalmenetluses, kui isiku õigusi tugevasti riivata võivas menetluses, olema isikule tagatud võimalus saada talle arusaadavas keeles süüdistusakti tekst).

17. Seega ei saa ma väita, et VSE § 49¹ uus regulatsioon oleks vastuolus Eesti Vabariigi põhiseadusega, kuna see vaid konkretiseerib HMS § 21 lõikes 2 sätestatud tõlgi kulude katmise korda ja loob seaduses sätestatud üldisest korrast soodsama olukorra.

18. Mis puudutab küsimust riigikeelt oskavate ja mitteoskavate kinni peetavate isikute ebavõrdsest kohtlemisest, siis märgin, et antud juhul võib olla riivatavaks põhiõiguseks PS § 12 lõikes 1 sätestatud põhiõigus. Vastavalt PS § 12 lõike 1 esimesele lausele on kõik seaduse ees võrdsed. Viidatud säte sisaldab endas üldist võrdsuspõhiõigust, mis kaitseb isikut meelevaldse ebavõrdse kohtlemise eest. PS § 12 lõike 1 teise lause järgi ei tohi kedagi diskrimineerida rahvuse, rassi, nahavärvuse, soo, **keele**, päritolu, usutunnistuse, poliitiliste või muude veendumuste, samuti varalise ja sotsiaalse seisundi või muude asjaolude tõttu.

19. PS § 12 lõike 1 teises lauses sisalduvad diskrimineerimiskeelud on erilised võrdsuspõhiõigused, mistõttu peab ebavõrdne kohtlemine selle alusel olema raskendatud.⁴ Kuna struktuurilt sarnanevad erilised võrdsuspõhiõigused ilma seadusereservatsioonita vabaduspõhiõigustega, siis ei piisa nende piiramisel mõistlikust ja asjakohasest põhjusest, vaid nende piiramine on võimalik üksnes juhul, kui see on vajalik mõne teise sama kaaluga

³ Halduskohtumenetluse seadustiku § 10 lõige 6 sätestab, et kaebus halduskohtule tuleb esitada koos riigilõivu tasumist tõendava dokumendiga, samuti peab kaebus olema riigikeeles. Kui kaebaja riigikeelt ei valda, korraldab tõlke kohus kaebaja kulul.

⁴ M. Ernits. Kommentaarid §-le 12. Eesti Vabariigi Põhiseadus, kommenteeritud väljaanne, 2008. Tallinn, lk 143.

õigusväärtuse kaitsmiseks. Piirangu põhjustena saab arvesse võtta teiste isikute põhiõigusi ja -vabadusi või põhiseaduse norme, mis kaitsevad kollektiivseid hüvesid.⁵

20. Kuna PS § 12 lõike 1 teise lause kaitseala on märksa kitsam üldise võrdsuspõhiõiguse kaitsealast, siis tuleb selle tuvastamiseks kõigepealt teha kindlaks eristamine sättes loetletud tunnuse alusel. Teisel astmel tuleb selgitada välja, milline on eristamise legitiimne eesmärk ning hinnata riive formaalset ja materiaalselt põhiseaduspärasust. Kusjuures diskrimineerimiskeelu riive materiaalne põhiseaduspärasus sõltub eristamise eesmärgi proportsionaalsusest võrreldes diskrimineerimistunnusega.

21. PS § 12 lõike 1 teise lause diskrimineerimiskeelu rikkumise tuvastamiseks tuleb esimesel etapil hinnata, kas võrreldavatel on olemas vähim ühine nimetaja. Teiste sõnadega – kas tegemist on ikka võrdsete isikute gruppidega või mitte.

22. Antud juhul on võrreldavate isikute lähimaks ühiseks soomõisteks minu hinnangul "kinni peetav isik" – s.o vanglas vangistust kandev, eelvangistuses olev või karistusjärgselt kinni peetav isik. Riigikeelt mitte valdav isik peab tegema kulutusi oma vaide või kahjuhüvitusnõude riigikeeles arusaadavaks tegemiseks. **Seega on erinevaks kohtlemiseks riigikeelt mitte valdavate kinni peetavate isikute erinevad võimalikud menetluskulud võrreldes riigikeelt valdavate kinni peetavate isikutega vaidemenetluses või kahjuhüvituse nõudmisel.**

23. Riive põhiseaduspärasuse hindamise teisel etapil tuleb esimese sammuna hinnata riive formaalset põhiseaduspärasust. Selle kontrollimisel tuleb tavapäraselt hinnata normi andja pädevust vastava regulatsiooni andmiseks, õigusaktile kehtestatud vorminõuete täitmist ning menetlusreeglite järgimist. Samuti hinnatakse formaalse põhiseaduspärasuse juures ka regulatsiooni vastavust õigusselguse põhimõttele (PS § 13 lõige 2) ning parlamendireservatsiooni printsiibi järgimist seadusandja poolt (PS § 3 lõige 1 lause 1).

24. Eelpool viidatud HMS § 21 lõige 2 annab võimaluse kujundada tõlgi kaasamise kulude haldusmenetluse seaduses sätestatud soodsamat regulatsiooni määrusega, millist võimalust justiitsminister on VSE §-i 49¹ andes kasutanud. Mul pole põhjust arvata, et VSE § 49¹ alates 01.09.2010 kehtiva redaktsiooni kehtestamisel eirati menetlusreegleid või vorminõudeid, samuti on säte minu hinnangul küllaldaselt õigusselge.

25. Riive põhiseadusele materiaalse vastavuse olulisteks komponentideks on riive legitiimne eesmärk ja selle proportsionaalsus.

26. Riive legitiimse eesmärgina tulevad antud juhul kindlasti kõne alla põhiseaduslikku järku õigusväärtused. Üheks selliseks on ka Eesti Vabariigi riigikeel, mille tähtsust rõhutab PS § 6.

27. Riigikohus on nentunud: "Põhiseaduse preambula kohaselt on riigi üheks eesmärgiks eesti rahvuse ja kultuuri säilimine läbi aegade. Eesti keel on rahvuse ja kultuuri olemuslik komponent, ilma milleta pole eesti rahvuse ja kultuuri säilimine võimalik. Selle eesmärgi saavutamiseks kehtestab Põhiseaduse üldsäte, § 6, et Eesti riigikeel on eesti keel. Eelnevale toetudes määratakse Põhiseaduse §-ga 52 lg 1 kindlaks, et riigiasutuste ja kohalike omavalitsuste asjaajamisekeel on eesti keel. [...] Osundatud normid on Eesti põhiseadusliku korra elementideks ning Eesti kodanikud peavad neid järgima (§ 54 lõige 1). Ka Eestis viibivad teiste riikide kodanikud ja kodakondsuseta isikud on kohustatud järgima Eesti põhiseaduslikku korda (§ 55). Eeltoodust nähtub, et eesti keele

⁵ RKPJKo 05.03.2001, nr 3-4-1-2-01, p 15.

kaitse ja kasutus on sätestatud põhiseadusliku eesmärgina ja riigivõim peab kindlustama selle eesmärgi saavutamise. Seega on eesti keele kasutust tagavate sammude astumine põhiseaduslikult õigustatud. Põhiseaduse § 1 deklareerib, et Eesti on demokraatlik vabariik. Demokraatia täidab oma eesmärgi siis, kui ta toimib. Demokraatia toimimise üks tingimus on see, et võimu teostavad isikud mõistavad igakülgselt Eestis toimuvat ja kasutavad asjaajamises ühte märgisüsteemi. Seega on esindusdemokraatias ja riiklikus asjaajamises eesti keele kasutamise nõude esitamine Eestis kooskõlas üldiste huvidega ja ajalooliselt kujunenud olustikus õigustatud."⁶

28. Õiguskirjanduses on leitud, et iga ühiskond vajab normaalseks toimimiseks ühiskonnaliikmete vahelist suhtlemist ja sotsiaalset ühtsust, mis on võimalik vaid ühise keele vahendusel. Riigikeelel on oluline ühiskonda konsolideeriv toime, samuti on riigikeelel kaalukas tähtsus eesti rahvuse emakeelena.⁷

29. Riigikeelne asjaajamine (ja sellega omakorda tagatavad õigusväärtused) on minu hinnangul põhiseaduslikku järku eesmärgiks, mis on antud juhul küllaldaseks põhjuseks erilise võrdsuspõhiõiguse riive õigustamisel. Riigikeele kaitse ja kasutamise huvides on seatud paratamatult piirangud riigiga suhtlemisele neile, kes riigikeelt ei valda ning piirangud seisnevad ennekõike selles, et isikud peavad enda riigikeeles arusaadavaks tegemisel või riigikeelsete materjalide mõistmisel tegema riigikeelt oskavate isikutega võrreldes eelduslikult täiendavaid kulutusi (tõlkekulud).

30. Mõistagi on ühiskonnas isikuid, kelle võimalused oma õiguste kaitseks riigikeele oskuse puudulikkuse ja ka vastavate rahaliste vahendite vähesuse tõttu on ülemääraselt piiratud (neil pole võimalik esitada nt vaiet, sest neil pole raha tõlkekuludeks). Tulenevalt PS § 14 sätestatud kohustusest luua põhiõiguste kaitseks vajalikud menetlused ja menetlusnormid, on ka kinni peetavate isikute kahjuhüvitusnõuete ja vaiete riigikeelsuse nõude osas seatud erireeglid VSE §-s 49¹, mis võimaldavad esitada riigikeelse vaide või kahjuhüvitusnõude ka siis, kui isiku riigikeeleoskus pole piisav ja tal puuduvad vaide või kahjuhüvitusnõude tõlkimiseks vahendid.

31. Ära ei saa unustada ka HMS § 21 lõikest 2 tulenevat kaalumiskohustust, millest lähtuvalt peab riigiorgan (nt antud juhul vangla või Justiitsministeerium) igal konkreetsel juhul hindama, kas haldusmenetlusse tõlgi kaasamise kulude katmine riigi poolt võiks olla põhjendatud.

32. Seega on keele alusel diskrimineerimine antud juhul ka proportsionaalne, kuna kaitseb piisavalt riigikeelt, kui erakordselt olulist õigusväärtust, samas võimaldab õiguskord isikutel, kelle riigikeeleoskus on puudulik ja vahendid piiratud, esitada riigikeelse vaide või kahjuhüvitusnõude, jättes võrkeelse vaide või kahjuhüvitusnõude tõlkimise kulu riigi kanda vastavalt VSE §-le 49¹.

33. Leian, et riigivõimu tegutsemine peab ühelt poolt tagama isikute põhiõiguste piisava kaitse aga samas suunama isikuid ka käitumisele, mis soosib erinevate põhiseaduslikku järku õigusväärtuste säilimist. Üheks selliseks õigusväärtuseks on ka riigis toimiv ja ühiskonna liikmetele arusaadav märgisüsteem. Selliseks märgisüsteemiks on Eesti Vabariigis riigikeel (eesti keel). Isikud, kes viibivad pikka aega Eesti Vabariigis, peaksid pöörama tähelepanu vajadusele omandada küllaldases ulatuses riigikeel, et suhelda riigi ja ühiskonna teiste liikmetega.

IV Kokkuvõte

⁶ RKPJKo 05.02.1998, nr 3-4-1-1-98.

⁷ K. Merusk jt. Kommentaarid §-le 6. - Eesti Vabariigi põhiseadus. Kommenteeritud väljaanne. Tallinn 2008, § 6, komm 3, 3.2, 3.3.

34. Kokkuvõttes leian, et VSE § 49¹ kehtiva redaktsiooniga ei muutunud õiguslikult riigikeelt mittevaldavate kinni peetavate isikute olukord võrreldes varasemaga raskemaks. Tegelik olukord võis muutuda, kuna on andmeid, et varasemalt on vanglad aktsepteerinud ka mitteriigikeelseid vaideid ning kahjuhüvitusnõudeid. Riigikeelt mitte valdavate kinni peetavate erinevat kohtlemist õigustab vajadus kaitsta eesti keelt ja riigikeelset asjaajamist. Riik on loonud küllaldased meetmed, tagamaks, et kinni peetavate isikute, kes riigikeelt küllaldaselt ei valda ja kes tõlkekulusid kanda ei suuda, pöördumised oma kõige kaalukamate õiguste kaitseks saaksid tõlgitud riigikeelde riigi kulul vastavalt VSE §-le 49¹.

35. Seega ei tuvastanud ma, et VSE 49¹ 01.09.2010 kehtima hakanud redaktsioon oleks Teie osutatud osas põhiseadusega vastuolus. Sellega lõpetan Teie avalduse menetlemise.

Lugupidamisega

Indrek Teder

Indrek-Ivar Määrits 693 8406

E-post: indrek-ivar.maarits@oiguskantsler.ee